

PUT KA PRAVDI

Ka efikasnijoj, ali i bržoj pravdi

VESELIN MRDAK ZAMENIK TUŽIOCA ZA RATNE ZLOČINE REPUBLIKE SRBIJE

Povodom druge godišnjice potpisivanja Memoranduma o saglasnosti u ostvarivanju i unapređivanju saradnje u borbi protiv svih oblika teškog kriminala zaključenog između Državnog odvjetništva Republike Hrvatske, Republičkog javnog tužilaštva i Tužilaštva za ratne zločine Republike Srbije.

Tačno na današnji dan pre dve godine, 5.februara 2005, potписан je Memorandum o saglasnosti u ostvarivanju i unapređivanju saradnje u borbi protiv svih oblika teškog kriminala između Državnog odvjetništva Republike Hrvatske i Republičkog javnog tužilaštva i Tužilaštva za ratne zločine Republike Srbije. Nekoliko meseci kasnije, tačnije 1.jula 2005. godine, istovrstan Memorandum potписан je i sa Državnim tužilaštvom (Tužiteljstvom) Bosne i Hercegovine. U cilju još šire i konkretnije saradnje, 13. oktobra 2006. godine potписан je Sporazum o saradnji u progona učinilaca krivičnih dela ratnih zločina, zločina protiv čovečnosti i genocida između Tužilaštva za ratne zločine Republike Srbije i Državnog odvjetništva Republike Hrvatske.

U završnim odredbama oba Memoranduma, između ostalog, predviđeno je da se po isteku godinu dana (odnosno dve godine) od dana stupanja na snagu, učesnici mogu sastati kako bi razmotrili njegovu primenu. Ovaj i ovakav skup na današnji dan su samo jedna od potvrda uspešnog načina realizacije odredaba navedenog Memoranduma.

Ovom prilikom još jednom izražavamo zahvalnost Misiji OEBS-a u Srbiji, suorganizatoru današnje konferencije.

Da li je za protekle dve godine ostvareno, i ako jeste, u kojoj meri, ono što je dogovorenog kao zajednički cilj: doprinos u obostranom interesu što uspešnjem istraživanju, procesuiranju i kažnjavanju učinilaca krivičnih dela ratnih zločina?

Za ovu priliku ograničićemo se samo na saradnju između Tužilaštva za ratne zločine Republike Srbije i Državnog odvjetništva Republike Hrvatske.

Podsećamo da se ovaj Memorandum odnosi pre svega na neposredniju i bržu saradnju između učesnika u pretkrivičnoj fazi postupka, dakle pre pokretanja krivičnog postupka. Između ostalog, navedena saradnja sastoji se u pribavljanju i razmeni obaveštenja, izveštaja i dokumenata kada za to nije potrebna prinuda, uključujući i izjave osumnjičenih ili drugih lica, razmeni informacija koje omogućuju ili doprinose istraživanju ovih zločina, razmeni određenih informativno-tehničkih podataka radi što brže i uspešnije komunikacije itd.

Potpisani Sporazum o saradnji u progona učinilaca krivičnih dela ratnih zločina, od 13.oktobar 2006. godine odnosi se pre svega na već procesuirane stvari, dakle na slučajeve u kojima je već pokrenut krivični postupak, bez obzira na fazu postupka, a čiji učinioци imaju prebivalište ili državljanstvo Republike Hrvatske, odnosno Republike Srbije, tako da su zbog ustavnih ograničenja u pogledu ekstradicije nedostupni pravosudnim organima države koja je protiv njih pokrenula krivični postupak.

Zahvalan sam kolegama iz Tužilaštva Hrvatske i BiH na iznetim statističkim podacima i konkretnim primerima neposredne saradnje, pa smatram da nema potrebe da se sve to ponavlja i da se navode još neki primjeri, kojih je inače sigurno bilo. Samo ću ponoviti i podvući da do sada, u navedenoj trostranoj saradnji, nije odbijen nijedan zahtev za pomoć iz bilo kojih razloga navedenih u Memorandumima.

Ovlašćena lica učesnika za koordinaciju saradnje dogovaraju se telefonom pre formalnog upućivanja zahteva u konkretnoj stvari, što izuzetno ubrzava kasniju realizaciju i postupanje po pristigлом zahtevu. Međutim, iz navedenog načina saradnje, u nekoliko slučajeva ostvaren je još neposredniji vid, na taj način što su zamenici tužioca neposredno prisustvovali sproveđenju pojedinih istražnih radnji u drugoj zamoljenoj državi učesnici.

Svi smo svesni složenosti problematike ratnih zločina kako u procesno-pravnom, tako još više u materijalno-pravnom smislu.

Iskustva nam nisu velika. Iz ovih razloga smatramo da bi razmena pravnih stanovišta iz ove obasti bila trostrano korisna, još više bi doprinela poboljšanju međusobne saradnje, tim pre što su nam zakonodavna rešenja u smislu vremenskog i prostornog važenja krivičnog zakonodavstva gotovo identična ili veoma slična, a ovakav vid saradnje je uostalom i predviđen zaključenim Memorandumima.

Saradnja među državama u pogledu pružanja pravne pomoći, ovde pre svega mislimo u krivičnim stvarima, predstavlja neophodnost i obavezu. Neophodnost zbog toga što bez takve saradnje između nadležnih organa država, jedan broj krivično pravnih slučajeva ne bi mogao biti uopšte rešen ili bi njihovo rešavanje pratile znatne teškoće, što bi, u svakom slučaju, imalo posledice i na nacionalnom, ali i na međunarodnom planu. Obaveza svih država članica Saveta Evrope proizlazi iz obaveza utvrđenih njegovim Statutom, u cilju da se da maksimalni doprinos zaštiti ljudskih prava, vladavini prava i demokratskom razvoju društva. Države nastale prilikom raspada bivše Jugoslavije imaju dodatnu obavezu prema Međunarodnom krivičnom sudu za bivšu Jugoslaviju u smislu završne strategije tog suda i ustupanja slučajeva lokalnom pravosuđu.

Naša zemlja (kao pravni sledbenik) udovoljila je tim obavezama donošenjem brojnih zakona kojima su usvojene i prihvaćene konvencije, i to: Evropska konvencija o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima iz 1959. godine (prihvaćena i stupila na snagu 29.12.2002. godine), dodatni Protokol uz ovu Konvenciju iz 1978. godine (prihvaćen i stupio na snagu 21.09.2003. godine), Drugi dodatni Protokol uz ovu Konvenciju iz 2004. godine (prihvaćen i stupio na snagu 2005. godine), Evropska Konvencija o prenosu postupaka u krivičnim stvarima i Evropska Konvencija o ekstradiciji (2001.godina).

Osim navedenih Konvencija, oblast pružanja pravne pomoći u krivičnim stvarima reguliše još aktuelni Zakonik o krivičnom postupku i Ugovor između Savezne Republike Jugoslavije i Republike Hrvatske o pravnoj pomoći u građanskim i krivičnim stvarima potpisani u septembru 1997. godine, a ratifikovan i u primeni od naredne, 1998. godine.

Međutim, sve ove konvencije, zakoni i ugovori regulišu saradnju u pružanju pomoći u krivičnim stvarima između nadleženih pravosudnih organa država, i u bitnom se sastoji od tri vrste pomoći:

dostavljanje raznih pismena i procesnih akata (poziva za saslušanje, optužnih akata, sudske odluke itd.)

izvršavanje pojedinih procesnih, odnosno istražnih radnji (saslušanja okrivljenog i svedoka, uviđaja, zaplene predmeta, pretresa itd.)

dostavljanje izvoda iz raznih sudske i administrativnih evidencijskih, ustupanje i preuzimanje krivičnog gonjenja itd.

Sve ove konvencije usvojene su zakonom i ratifikovane su ih nadležni organi predviđeni zakonom, dakle, usvojene su i prihvaćene po proceduri predviđenoj za donošenje zakona, i u tom smislu obavezuju države potpisnice, a time i sve njihove organe.

Potpisivanje navedenih Memoranduma i Sporazuma o saradnji, izazvalo je, što je razumljivo, određeni interes i šire i stručne javnosti. Međutim, zbog određenog nerazumevanja koje provejava iz istupanja predstavnika pojedinih organa, kao i iz zainteresovanih strana (potencijalnih osumnjičenih, advokata, oštećenih i dr.) ukazujemo na nekoliko bitnih karakteristika u pogledu formalno-pravnog dometa zaključenih Memoranduma i Sporazuma u odnosu na usvojene konvencije i zakone koje regulišu ovu oblast.

Dakle, oba Memoranduma i navedeni Sporazum o saradnji su tehničko-pravne prirode, nemaju karakter međunarodnog ugovora, jer nisu ni zaključeni po proceduri predviđenoj za zaključenje međunarodnih ugovora, niti imaju takvu snagu. Ne podležu niti usvajanju, niti prihvatanju od nadležnih državnih organa kao drugi bilateralni i multilateralni ugovori koji se zaključuju između pojedinih država.

U tekstu Memoranduma (i Sporazuma) izričito je navedeno u poglavljju pod nazivom «područje primene» da će učesnici saradivati u skladu sa odredbama ovog Memoranduma, i pridržavajući se pri tom zakona i propisa svojih država kao i međunarodnih bilateralnih i multilateralnih sporazuma koji su na snazi između država učesnika.

To doslovno znači da nijedna odredba ovih Memoranduma ili Sporazuma ne može biti u suprotnosti sa važećim zakonima, pre svega sa Zakonom o krivičnom postupku, zatim sa Ugovorom između naše dve države o saradnji u građanskim krivičnim stvarima, kao ni prihvaćenim međunarodnim konvencijama. Sve što bi bilo suprotno, odnosno bilo koji dokaz ili bilo koja procesna radnja izvedena protivno važećim zakonima, ne bi moglo biti osnov za valjano utvrđivanje relevantnih činjenica, a pogotovo za donošenje meritornih odluka. Ako bi neko postavio pitanje čemu onda zaključivanje navedenih Memoranduma i Sporazuma pored postojeće zakonske regulative, naš odgovor bi bio da smo time želeli, a nadamo se i postigli, da znatno doprinesemo bržem, efikasnijem, celishodnjem odvijanju i okončanju krivičnih postupaka za ovu vrstu krivičnih dela, a sve to u okviru i u skladu sa važećom zakonskom regulativom u

obema državama.

Ostvarivanje neposredne saradnje u pribavljanju i razmeni obaveštenja, izveštaja, dokumenata, materijalnih tragova, dokumentacionog materijala u pretkrivičnoj fazi krivičnog postupka i preimenovanje svega toga u krivičnom postupku koji će biti pokrenut u bitne, relevantne dokaze, sasvim sigurno vode i efikasnijoj, ali i bržoj pravdi, kažnjavanju krvaca i moralnoj i duhovnoj satisfakciji oštećenih. Konkretnije rečeno, možemo razmotriti i nekoliko situacija.

Jedna od najtežih posledica oružanog sukoba na prostorima bivše Jugoslavije jeste veliki broj izvršenih ratnih zločina, sa još većim brojem oštećenih lica i imovine. Jasno je da je daleko lakše utvrditi izvršenje ratnih zločina u objektivnom smislu nego u subjektivnom. Naime, po pravilu je teško identifikovati izvršioce konkretnih ratnih zločina. Razlozi su mnogostruki. U vreme samih ratnih događanja o tome se vodilo veoma malo računa, ili gotovo nimalo. Informacije, podaci i potencijalni dokazni materijal ili uopšte nisu prikupljani, ili ako jesu, to je bilo sporadično i nedovoljno, a zatim je i to vremenom nestalo, zagubljeno ili uništeno. Oštećeni su, po pravilu, ostali u jednoj državi, svedoci na sve strane, dokazni materijal takođe, a potencijalni izvršioci, po pravilu, u drugoj državi, gde su dobili novo državljanstvo, iz kog razloga ne mogu biti izručeni državi koja je već protiv njih pokrenula krivični postupak. Dakle, objektivno imamo tri sledeće situacije:
za izvršenje pojedinih ratnih zločina u objektivnom smislu prikupljeni su određeni podaci i informacije, potencijalni dokazni materijal, i u krajnjem slučaju i o potencijalnim izvršiocima, ali do tada još nije pokrenut krivični postupak (primena Memoranduma);
pokrenuti krivični postupak se ne može završiti zbog toga što se okrivljeno lice nalazi u drugoj državi koja ga ne može izručiti (primena Sporazuma o saradnji);
krivični postupak je vođen u jednoj državi protiv određenog lica ili lica u odsustvu, okončan je pravnosnažnom presudom, ali se, iz napred navedenih razloga, ta presuda ne može izvršiti (primena Sporazuma o saradnji).

Iz prezentiranih slučajeva može se zaključiti da su druga i treća situacija u opštem smislu regulisane konvencijama i zakonodavstvom. Pravna pomoć između pravosudnih organa može se odvijati uz primenu Zakona i Konvencija, ali smo uvereni da navedenii Sporazum i njemu slični čine tu saradnju bržom, efikasnijom i delotvornijom.

Prva situacija (pretkrivični postupak) gotovo nije obuhvaćena navedenom zakonskom i drugom regulativom. Zbog toga je značaj ovih Memoranduma veliki, jer se njihovom realizacijom znatno doprinosi sveobuhvatnijem pribavljanju relevantnih dokaza, a time bržim i efikasnijim krivičnim postupcima, između ostalog i zato što čine efikasnijim postupanja po zahtevima za pravnu pomoć na osnovu odgovarajućih Zakona i Konvencija.